

SAKAT ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Öğr. Gr. Dr. Ömer Zühtü ALTAN

I. GİRİŞ

Yazı ve konuşma dilimizde fiziksel veya düşünsel bir eksiklik veya bozukluk haline «sakatlık», böyle bir sakatlığa uğramış kimse-lere ise «sakat» diyoruz. Uluslararası örgütlerce dünya'da sakat sa-yılarının 400 milyon'a yakın olduğu tahmin edilmektedir (1). Bu-na karşın ülkemizde 1 milyon'u aşkın sakatın bulunduğu sanıl-maktadır (2). Bu kadar yüksek sayılara ulaşan sakatların sorunla-rına eğilerek yardımcı olmak günümüz uygar toplumlarına düşen bir görevdir.

Sakatlara sağlam olan fiziksel ve düşünsel yeteneklerini geliştirebilme ve bunları kullanabilme olanağının verilmesi halinde, toplum ve çalışma yaşantısı içersinde yer alabilmelerinin engelle-ride ortadan kaldırılmış olur (3). Bu engellerin bir bölümü ekono-

-
- (1) Bu sayı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğince 1972 yılında New—York'da yapılan bir açıklamada yer almıştır. *Akşam Gazetesi*, 5 Ağustos 1972, s.1.
 - (2) Bkz. Ömer Zühtü ALTAN, *Sakatlar ve Türkiye'de Çalışma Sorunları*, Eskişehir İ.T.İ. Akademisi yay. no: 146/90, Eskişehir, 1976, s. 39—121.
 - (3) Günümüzde, sakatlara yardımcı olmanın en uygar ve adil yolu olarak, çalışabilirliklerinin sağlanması olduğu düşüncesinde birleşilmektedir. Günümüz-

mik ve yasal nedenlerden kaynak bulur (4). Önemli bir bölümüne ise, sakatlara gerekli ve yeterli «temel» ve «özel» eğitim olanaklarının sağlanamaması neden olmaktadır. Sakatların eğitim sorunlarının çözümlenebilmesinin, toplum ve çalışma yaşamı içerisinde gerçek anlamda yer alabilmelerine büyük ölçüde yardımcı olacağı açıktır.

Sakatların «temel» ve «özel» eğitimleri, sakatlıkların doğuştan gelmesine yada sonradan olmasına göre farklılıklar gösterir. Bu yazımızla, konunun yalnızca sakat olarak doğan çocukların «temel» ve «özel» eğitimleri yönünü ele alarak değerlendirmeyi amaçlamış bulunuyoruz.

II— KONUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. Dünya'da

Eğitim; ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşam geliştikçe, insanın geçmiş kuşaklardan devraldığı bilgileri gelecek kuşaklara öğretmek ve bu bilgileri yaşatmak için gerekli becerileri kazandırmaktır (5). Geçmiş dönemlere baktığımız zaman eğitim faaliyetlerinin önceleri aile başkanları ve üyeleri tarafından sürdürüldüğünü, daha sonra ise bu görevi din adamları ve öğretmenlerin üstlendikleri görülür. Bu alandaki son aşamada ise eğitim devlet tarafından ele alınarak, örgütlenmiş eğitim sistemleri kurulup geliştirilmiştir.

de; ülkemizin dışında İngiltere, Finlandiya, İrlanda, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İsveç, Kanada, Bulgaristan, Fransa, Yugoslavya, Japonya, Norveç, Belçika, Danimarka ve Avusturya'da bu amaçla çıkarılmış yasalar yürürlükte bulunmaktadır. Bkz. «Sosyal Değişme Açısından Sakatların Rehabilitasyonu», III. cü Milli Hizmetler Konferansı (11—14 Aralık 1968), uzmanlar tarafından hazırlanan ön rapor, SSB. Sos. Hiz. Gnl. Md. Ya. No: 54, Ankara, 1970, s. 277—278; **Bulgaria 1 Manpower**, International Labour Office Pub., Legislative Series 1956—Bul. 1, September—October, 1957, s. 1; **Japan 2 Handicapped Persons**, International Labour Office Pub., Legislative Series 1960—Jap. 2, March—April, 1962, s. 1; **Canada 2 Ontario Handicapped Persons (Rehabilitation Services)**, International Labour Office Pub., Legislative Series, 1955—Can. 2, September—October, 1956, s. 1; **Belgium 1**, International Labour Office Pub., Legislative Series 1963—Bel. 1, January—February, 1964, s. 1; **France 3 Handicapped Persons**, International Labour Office Pub., Legislative Series 1957—Fr. 3, July—August, 1958, s. 1; **Norway 2 Rehabilitation**, International Labour Office Pub., Legislative Series 1960—Nor. 2, May—June, 1961, s. 1; **Yugoslavia 2 Handicapped Persons**, International Labour Office Pub., Legislative Series, 1960—Yug. 2, January—February, 1962, s. 1.

(4) Bu nedenler konusunda daha çok bilgi için bkz. ALTAN, s. 237—241.

(5) Hasan Ali KOÇER, **Eğitim Tarihi (İlk Çağ)** I, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi ya. no: 19, Ankara, 1971, s. IV.

Sakatların eğitim sorunları üzerinde düşünölmeye başlanılması ve bu alanda ilk adımların atılması, çok yakın geçmişimize dayalı bir konudur. İnsanlığın yaşına ve uygarlık düzeyine oranla hoşgörölemeyecek bu gecikmenin nedenlerini anlayabilmek için geçmiş dönemlerin ve koşullarının kısa bir değerlemesini yapmak gerekir. Bu değerlendirme ayrıca sakatlara yönelik eğitimin tarihsel gelişimi konusunda da bizlere fikir verebilir.

İnsanlar, evrende varoldukları günden bu yana varlıklarını korumak ve geliştirmek için mücadele etmektedir. Bu mücadele günümüze dek türlü biçim ve evrelerden geçmiştir. Toplumun sakatlarla çağlar boyu yeteri ve gereğince ilgilenememesi nedenlerini bu mücadelenin biçim ve koşullarında aramak kanımızca yanlış olmaz.

Eski çağlarda insanlar; güç ve karmaşık ormanlarda, göllerde barınmak, göçebe halde yaşayarak av peşinde koşmak, doğa ile savaşıarak beslenebilmek, kayaları ve madenleri parçalayıp, yontarak araç ve gereçler yapmak ve hemcinsleri ile vahşi hayvanlardan korunmak zorunluluğunda kalmışlardır. Bu dönemler; varlıklarını sürdürebilmek, gereksinmelerini karşılayabilmek için insanların yalnızca sağlıklı değil, uzuvlarının tam ve güçlü olmasının gerekli olduğu, kullanılan araç ve gereçlerden yararlanabilmenin sağlam ve güçlülerin bile hünerine bağlı kaldığı çağlardır. Bu koşullar altında eğitimin amacı genç kuşakları yaşam koşullarına göre yetiştirmek olmuştur. Bu nedenledirki eğitim, verilen kişinin avcılık hünerlerini, irade gücünü, yorgunluğa dayanıklılığını, acıya katlanabilirliğini, savaşçı yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamakta ve bazı pratik işlerin yapılmasına yönelik kalmaktaydı (6). Bu koşulların geçerliliğini sürdürdüğü dönem ve toplumlarda yaşam sağışı veren sakatların eğitimlerinden sözdebilmek kuşkusuz olanaksızdır.

Göçebelikten kurtulup, tarımsal faaliyetlerde bulunmaya başlandıktan sonra uzun yüzyıllar boyu, yukarıdaki satırılarımızda özetlediğimiz koşullar geçerliliğini sürdürerek yaşama yön ve biçim vermeye devam etmiştir.

(6) Örneğın; İsparta'da eğitimin amacı, iradeyi güçlendirmek, bedeni güçlü ve zinde hale getirmek temeline dayanır ve gençler bu amaçlarla eğitilirdi. Bu nedenle sağlam, vücut noksanlığı ve bozukluğu olmayan çocuklara yaşama hakkı verilmekte, sakat doğan yada olanlar «İhtiyarlar Meclisinde» görüşölerek öldürölürlerdi. KOÇER, s. 106.

Orta Çağ'da, sakatlarla aile üyelerinin, akrabalarının ve komşularının dışında din adamları ve kurumlarının ilgilendiklerini, koruyup gözettiklerini görüyoruz. Dinsel düşünce ve kurumların toplum yaşantısı üzerinde etkili olduğu bu dönemlerde, sakatlar için özel barınaklar, aciz evleri ve iş evleri kurulmuştur (7). Ancak, hemen değinmek gerekirken bu tür önlem ve gelişimler, sakatların büyük çoğunluğunun sakatlıkları nedeni ile hemcinslerinin acıma, yardım ve hayırseverlik duygularına bağlı bir yaşantı sürdürmelerini engelleyecek etkinlik ve yaygınlıkta olmamış ve eğitim hizmetlerini kapsamamıştır.

15. yüzyılda ilk kez mahalli idareler sakatların eğitim ve çalıştırılmalarına yönelik hizmetler vermeye başlarken, devletin de 17. yüzyıl da çıkarılan yasalarla görev ve sorumluluk yüklenmeye başladığı görülür (8).

18. ve 19. yüzyıllarda; Endüstri Devrimi, hızla gelişen bilim ve teknoloji, çoğalan işbölümü ve uzmanlaşma, insan hayatının üstün değeri ve vazgeçilmezliği konusundaki düşünsel akımlar, toplumun ve devletin sakatlarla daha çok ilgilenmesine yol açtı.

18. yüzyılda parasal ve aynı yardımlarla sakatlara yardımcı olma yolu, 19. yüzyıl ortalarında sakatların tedavi ve esenlendirilmeleri doğrultusunda gelişmiş (9), aynı yüzyıl sonlarında ise sakatların eğitim ve öğrenimleri ile çalıştırılmaları konusunda ilk somut girişimler başlamıştır.

(7) Hristiyanlığın yaygınlaştığı dönemlerde sakatlar için, manastırlar içersinde, özel barınaklar açıldı. Bunlara Yunan geleneklerinden esinlenen «Xenodichie» (Konuk evleri) adları verilmiştir. Walter A. FRIEDLANDER (Çev. Resan TAŞÇIOĞLU), *Sosyal Refah Hizmetlerine Başlangıç*, SSYB, Sos. Hiz. Gnl. Md. yay. no: 44, Ankara, 1966, s. 13; 1551 yılında İngiltere'de, sakatların küçük el endüstrisi içersinde emeklerini değerlendirdikleri ve yapılan giderlerin bir bölümünü bu yol ile karşıladıkları «Work Houses» (İş evleri) açılmıştır. Henri DENIS (Çev. Atilla TOKATLI), *Ekonomik Doktrinler Tarihi*, C.I, İstanbul, 1973, s. 91; 1552 yılında İngiltere'de yürürlüğe giren bir yasa ile devletçe çalışamayacak kadar yoksul ve sakat olanların eğitim ve gözetimlerinin yapıldığı «aciz evleri» açılmıştır. FRIEDLANDER, s. 20.

(8) İngiltere'de 1551 ve 1572 yıllarında çıkarılan yasalar ile 1598 yılında çıkarılan «Elizabeth Yasası» bunların ilk örnekleri olarak sıralanabilir. Daha çok bilgi için bkz. FRIEDLANDER, s. 20, DENIS, s. 91, Arthur FINK (Çev. Lütfiye YASA—Necil ULUSAY), *Sosyal Hizmet Alanı*, SSYB, Sos. Hiz. Gnl. Md. yay. no: 21, Ankara, 1963, s. 26—27; Milton BRIGGS—Percy JORDON, *Economic History of England*, University Tutorial Press Ltd., London, 1967, s. 386 vd.

(9) Bu konuda fazla bilgi için bkz. ALTAN, s. 156 vd.

Sakatların eğitimlerini amaçlayan ilk özel eğitim kurumu, gözleri görmeyen çocukları eğitmek üzere 1791 yılında İngiltere’de hizmete giren bir körler okuludur. 1808 yılında İsveç ve 1811 yılında Danimarka’da yine birer körler okulunun açıldığını biliyoruz. ABD’de ise sakatlara yönelik eğitim yapan ilk kurumun yatılı bir körler okulu olduğunu ve 1823 yılında Kentucky’de açıldığını öğreniyoruz (10).

Görüldüğü üzere, sakatlara yönelik eğitim yapan kurumların ilk örnekleri körler için verilmiştir. Daha sonraları ise sağır ve dilsiz çocukları eğiten kurumlar açılmıştır. 1807’de Danimarka’da, 1808’de İsveç’de açılan okullar sağır ve dilsizlere eğitim veren kurumların ilk örnekleridir. İngiltere’de 1886’da ilk sağır ve dilsiz okulu hizmete girmiştir (11). ABD’de ise; İndiana’da, 1845’de Tennessee’de, 1846’da Georginia’da ve 1861’de California’da ilk sağır ve dilsiz okulları açılmıştır (12).

Körler, sağır ve dilsizler dışında kalan sakatlara yönelik eğitim hizmetleri ise daha geç başlar. Fiziksel dış yapı (Ortopedik) sakatlar için açılan ilk eğitim kurumu, 1841’de ABD’de (New-York), klinik olarak hizmete giren bir kurum olmuştur. Bu okulu, yine aynı tür sakatlara eğitim yapan ve 1889’da ABD’de (Chicago) açılan bir başka okul izler (13). Bu okulların bir başka ortak özelliği de, büyük bölümünün gönüllü kuruluşlarca açılmasıdır. ABD’de 1920 lere dek bu tür çalışmaların, gönüllü derneklerce yürütüldüğünü görüyoruz (14).

Çağımızın ilk yarısındaki savaşlar, ekonomik bunalımlar ve devletin «sosyal» bir nitelik alması, sakatların yasal zorunluluk yolu ile çalıştırılmasında ve bu alanda pek çok ülkede çeşitli yasaların yürürlüğe girmesinde etmen oldu. Böylece, sakatların temel ve özel eğitimleri, tıbbi ve mesleki esenlendirilmeleri (Rehabilitasyonları) çözümlenmesi gereken sorunlar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu alandaki çalışmaların 2. Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaştığı ve günümüzde gelişme döneminde olduğu söylenebilir. Her gün sa-

(10) FRIEDLANDER, s. 94.

(11) «Sosyal Değişme...», s. 94.

(12) FRIEDLANDER, s. 94.

(13) «Rehabilitasyon Merkezlerinin Planlanması», SSYB Sos. Hiz. Gnl. Md. yay. no: 18, Ankara, 1957, s. 10.

(14) «Sosyal Değişme...» s. 280.

katların eğitilmeleri konusunda bir yeni teknik yada yöntem geliştirilmekte ve üzerinde tartışılmaktadır.

2. Türkiye’de

Ülkemizde sakat çocukların eğitimi konusunda ilk girişim, 1899 yılında İstanbul’da, Sadrazam Kâmil Paşa ve Maarif Nazırı Münif Paşa zamanında Ticaret mektebi müdürü Oroti efendi tarafından aynı okul içersinde yapılmıştır. Öğretim süresi 4 yıl olan bu okul, sağır ve dilsiz çocuklara yönelik özel eğitim hizmeti vermekteydi. Daha sonra, 1901 yılında ise aynı okulda bir körler okulu açılmıştır. Ancak, çok kısa bir süre sonra önce körler okulu, 1908 yılında ise sağırılar okulu ardarda kapanmıştır.

Bunu izleyen ikinci girişim ise, İzmir’de Alber Karamona adlı bir musevi yurttaş tarafından yapılmıştır. Bu sağır ve dilsiz çocukların eğitimi için kurulmuş özel nitelikte bir okuldu. 1927’de Sağlık Bakanlığı tarafından devralınarak kamulaştırılmış ve daha sonra kör öğrenciler bölümünde eklenmiştir. Ancak bu okullar da aradan bir kaç yıl geçmeden kapanmıştır (15).

Ülkemizde sakatlara yönelik eğitim hizmetlerine 1950 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim kurumlarında sürekli olarak başlanılmıştır. Batı Avrupa ülkeleri ile ABD’de görüldüğü üzere, ülkemizde de sakatlara yönelik ilk eğitim kurumları, körler ile sağır ve dilsizler okulları olmuştur.

1951-1952 öğretim yılında Ankara’da açılan körler okulu bu alanda atılan ilk adımdır. Ülkemizdeki ilk sağır ve dilsizler okulu ise, 1952-1953 öğretim yılında Ankara, İstanbul (Yıldız) ve İzmir’de açılmıştır. 1954-1955 öğretim yılında ise, Gaziantep’de yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir ikinci körler okulunun açıldığını görüyoruz. 1961 yılına dek sağır okullarında yalnızca ilk öğrenim yapılabilmiş ve orta dereceli öğrenim gerçekleştirilememiştir. Bununla birlikte Ankara’da, 1951-1952 öğretim yılında açılan körler okuluna 1952-1953 öğretim yılında orta bölümde eklenmiştir (16).

(15) Özel Eğitim Okul, Sınıf ve Kurumları Kılavuzu, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Gnl. Md. yay. no: 5, Şereflikoçhisar, 1971, s. 20.

(16) Sağır okullarının ilk bölümlerinde öğrenim süresi; 2 yıl hazırlık sınıfı olmak üzere toplam 8 yıl, 1961 yılından sonra açılan orta bölümlerinde ise 3 yıldır. Körler okullarının öğrenim süreleri ilk bölümlerinde 6, orta bölümlerinde ise 3 yıldır.

Ayrıca okullar ile okulu bitirenlerin sayıları incelendiği zaman (Bkz. Tablo I,II), açılmış bulunan bu okulların ülkemizin gereksinmelerini karşılamakta çok yetersiz kaldığı görülür. Şöyleki, ülkemizde 1961 yılına dek körler okulundan ilk öğrenimlerini tamamlayarak mezun olan öğrencilerin sayıları yalnızca 117, sağır okullarında ise 156 kadardır (Bkz. Tablo I, II).

Ussal sakatlara (geri zekâlılara) yönelik eğitim hizmetleri ise ülkemizde 1955 yılında başlar. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı «Rehberlik ve Araştırma Merkezi» tarafından Ankara'da açılan ilk özel alt sınıfı, 1959 yılında İzmir, 1961 yılında İstanbul'da açılan özel alt sınıflar izlemiştir.

1961 Anayasamızda yer alan «Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindedir.» (17) hükmü, aynı maddenin bir başka fıkrasında yer alan «Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.» (18), hükmü ile bütünlenir. Anayasa'mızdaki bu hükümlerle sakatların eğitim ve öğrenim görme hakkı ile devletin sakatların eğitimleri konusundaki sorumluluğu açık ve seçik biçimde belirlenmektedir.

Ancak, 1961 yılında yürürlüğe giren 222 sayılı «İlköğretim ve Eğitim Kanunu» (19) ile ilköğretim «kadın erkek bütün Türk'lerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetiştirmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğrenimdir» denilerek, sakatları da kapsayan zorunluluklar getirmiştir (20). Adı geçen yasada «ilköğrenim çağında buldukları halde, zihnen, bedenlen, ruhen ve sosyal bakımdan özürli olan çocukların özel eğitim ve öğrenim görmeleri» (21) amacı ile özel eğitim kurumlarının açılmasını öngörmekteydi. 1961 Anayasamız ile aynı yıl içerisinde yürürlüğe giren 222 sayılı ilköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 6. maddesindeki zorunlu ilköğretim kurumlarının, (c) fıkrasında «Ö-

(17) Anayasa, m. 50, f. 1.

(18) Anayasa, m. 50, f. 4.

(19) Resmi Gazete, T. 12 Ocak 1961, S. 10705.

(20) «İlköğretim, ilköğretim kurumlarında verilir, öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır.» Adı Geçen Kanun, m. 2; «Türk Vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini, resmi veya özel Türk ilkokullarında yapmakla mükelleftir.» Adı geçen Kanun, m. 4.

(21) Adı geçen Kanun, m. 12.

**KÖRLER OKULLARINDA ÖĞRETİM YILLARINA GÖRE
ÖĞRENCİ MEZUN VE SIRA BEKLEYENLERİN DAĞILIMI**

Tablo I

Öğretim yılı	Okul Sayısı	Öğret. Sayısı	Öğrenci Sayısı		Mezun Olan Öğrenci		Sıra Bekleyenler		
			İlk Kısım	Orta Kısım	İlk Kısım	Orta Kısım	Erkek	Kız	Toplam
1951-1952	—	12	55	—	7	—	33	8	41
1952-1953	1	19	110	18	7	—	20	6	26
1953-1954	1	29	85	43	—	—	28	9	37
1954-1955	2	35	87	33	12	6	16	3	19
1955-1956	2	37	120	26	10	6	15	5	20
1956-1957	2	27	132	39	5	—	18	3	20
1957-1958	2	36	133	27	17	4	21	9	30
1958-1959	2	42	142	40	10	6	11	5	16
1959-1960	2	38	137	57	21	4	25	8	33
1960-1961	2	36	132	67	28	11	18	6	24
1961-1962	2	41	158	61	16	4	23	10	33
1962-1963	2	46	156	65	8	12	18	6	24
1963-1964	2	45	170	64	9	11	21	4	25
1964-1965	2	43	205	67	24	12	21	7	28
1965-1966	2	45	214	62	22	10	26	13	39
1966-1967	2	42	200	76	20	6	14	6	20
1967-1968	2	45	208	82	20	6	9	5	14
1968-1969	2	56	208	82	19	18	18	8	26
1969-1970	2	53	249	81	24	12	44	1	45
1970-1971	2	55	278	78	21	7	57	1	58
1971-1972	3	60	321	83	—	—	80	11	91
1972-1973	4	76	340	85	157	33	44	9	30

Kaynak : T.C. Milli Eğitim Bakanlığının, bireysel çalışmalarımız ile sağladığımız yayınlanamamış verileri.

SAĞIR OKULLARINDA ÖĞRETİM YILLARINA GÖRE
ÖĞRENCİ MEZUN VE SIRA BEKLEYENLERİN DAĞILIMI

Tablo II

Öğretim yılı	Okul Sayısı	Öğret. Sayısı	Öğrenci Sayısı		Mezun Olan Öğrenci		Sıra Bekleyenler		
			İlk Kısım	Orta Kısım	İlk Kısım	Orta Kısım	Erkek	Kız	Toplam
1952-1953	3	23	204	—	10	—	32	27	59
1953-1954	3	24	243	—	12	—	58	33	91
1954-1955	3	28	264	—	4	—	41	32	73
1955-1956	3	44	408	—	7	—	34	27	61
1956-1957	4	44	454	—	16	—	36	29	65
1957-1958	4	43	498	—	15	—	28	25	53
1958-1959	4	53	525	—	21	—	24	34	58
1959-1960	4	59	628	—	19	—	40	31	71
1960-1961	4	63	630	—	32	—	54	28	82
1961-1962	4	69	681	—	47	—	70	50	120
1962-1963	5	72	737	—	43	—	96	35	131
1963-1964	5	77	801	—	60	—	171	69	240
1964-1965	5	87	864	26	66	—	189	84	273
1965-1966	5	113	932	41	72	—	272	106	378
1966-1967	5	111	1187	56	91	26	248	118	366
1967-1968	5	112	1245	50	81	15	282	169	451
1968-1969	5	119	1218	55	91	15	476	194	670
1969-1970	6	119	1268	76	98	20	797	304	1101
1970-1971	9	134	1593	95	144	20	760	311	1079
1971-1972	10	154	1734	82	—	—	575	281	756
1972-1973	11	185	1935	108	89	30	824	342	1137

Kaynak : T.C. Milli Eğitim Bakanlığının, bireysel çalışmalarımız ile sağladığımız yayımlanmamış verileri.

zel eğitim ve öğrenime muhtaç çocuklar için kurulacak okullar, sınıflar ve gezici öğretmenlikler»le, «Mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde; zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özür-lü olan çocukların özel eğitim kurumlarında yetiştirilmeleri» (m. 12) öngörülmüştür. Bu hükümlerden de kolaylıkla görüle-bileceği üzere ülkemizde eğitim hizmetleri yöneltilen sakatlar, ilköğrenim çağında bulunan çocuklar olmaktadır. Bu yasa uyarın-ca çıkarılan «Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Hakkında Yönetme-lik» de (22) ise, özel eğitime muhtaç çocuklar için (beden, zihin, duygu ve sosyal özelliklerindeki olağan dışı ayrıcalıkları nedeniyle normal eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamayan çocuklar» (23) tanımı getirilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan sağır ve körler okul-ları ile ussal yönden yeteneksiz (geri zekâlı) çocuklar için hizmet gören özel alt sınıflar, nicel ve nesnel yönden özellikle 1961 yılından sonra büyük bir gelişme göstermiştir (Bkz. Tablo III). Ayrıca bunlara 1973-1974 öğretim yılında 50 öğrenci ile Ankara'da açılan bir «Ortopedik Sakatlar Okulu»da eklenmiştir. Ancak, bu tür okul-ların sayılarının, yaygınlık ve olanaklarının daha sonradan değini-leceği üzere ülkemiz gereksinmelerine yeter derecede olduğunun söylenebilmesi çok güçtür.

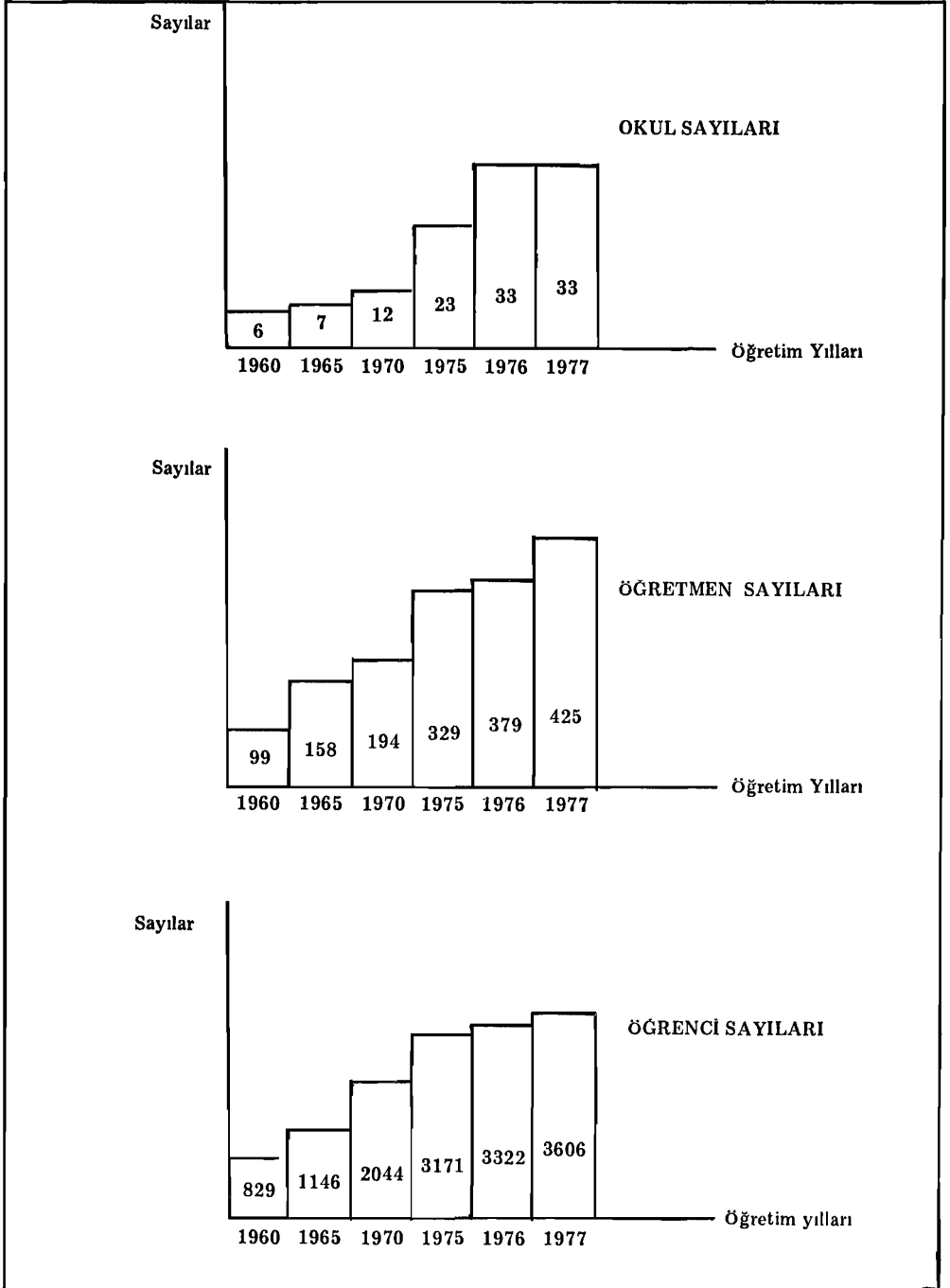
Milli Eğitim Bakanlığı dışında sakatların eğitilebilmesinde görevi bulunan bir başka kuruluş ise Sağlık ve Sosyal Yardım Ba-kanlığıdır. Oysaki ne Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının nede kamusal yada özel bir başka kurum yada kuruluşun bu konuda herhangi bir katkı ve işlevi bulunmamaktadır. Hazırlanan «Geri Zekâlıların Bakım, Eğitim-Öğretim, Tedavi, Rehabilitasyon ve Sos-yal Hizmetler Genel Yönetmeliği»ne göre, zekâ bölümleri 0-49 ara-sında bulunan ileri derecede ussal yönden yetersiz çocukların, eği-timi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının sorumluluk alanında bı-rakılmaktadır (24).

(22) Resmi Gazete, T. 16 Şubat 1975, S. 15151.

(23) Adı geçen Yönetmelik, m. 1.

(24) Konu ettiğimiz bu yönetmelik, henüz yürürlüğe girmemiştir. 1974 öğretim yı-lı başında Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile yaptığımız temaslara sonucu, zekâ bölümü 45—70 arasında bulunan çocukların bu merkezlerdeki eğitim kapsamına alındığını, buna karşın zekâ bölümü 74—85 (sınırlı olarak ad-landırılmaktadır) ve 85—90 (ağır öğrenenler olarak adlandırılmaktadır) arasında olanların eğitimleri, normal sınıflarda normal olan çocuklarla bir-arada yapılmaktadır. Bu halde ise, birkaç yıllık gecikmenin kaçınılmaz oldu-ğu ilgililerce belirtilmektedir.

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİMİN GELİŞİMİ
Körler-Sağırılar-Ortopedik Özürlü Çocuklar Okulları
TABLO III

Kaynak : 1976—1977 Öğretim yılı itibariyle Milli Eğitim Bakanlığında sağladığımız verilerden yararlanılarak düzenlenmiştir.

III— SAKAT ÇOCUKLARA YÖNELİK EĞİTİMİNİN TÜRLERİ, YOLLARI VE KOŞULLARI

Sakatların eğitimlerinin, sağlam kimselerin eğitimlerinden farklı yönleri bulunur. Şöyleki; sakatlar «Temel» ve «Özel» olmak üzere iki tür eğitimden geçmek zorundadırlar.

Sakatların «Temel» eğitimleri tarih, coğrafya, fen, tabiat vb. gibi madi ve manevi tüm bilimleri kapsar. Kolaylıkla görülebileceği üzere, sakatların eğitimlerinin «temel» yönü, sağlam kimselerin temel eğitimlerinden çok farklı değildir.

Ancak, sakatların eğitimlerinin, sakatlıklarının türlerine göre değişebilen birde «özel» yönü vardır. Sakatların okuyup yazabilmeleri (kör ve sağırılar için), konuşabilmeleri (sağır ve dilsizler için), yürüyebilmeleri, yön bulabilmeleri, merdivenlerden inip çıkabilmeleri, taşıtlardan yararlanabilmeleri, yemek yiyip, traş olabilmeleri vb. gereksinimleri başkasının yardımına bağlı kalmadan karşılayabilmeleri özel bazı becerilerin sahibi olmalarını gerekli kılar. Sakatların bu tür becerileri kazanabilmeleri ise, ancak sakatlık türlerine göre değişen bir «özel» eğitim ile sağlanabilir. Sakat çocukların «Temel» ve «Özel» eğitimleri, tıbbi tedavi ve esenlendirme (Rehabilitasyon)den sonra başlanabilen bir hizmet niteliği gösterir. Sakat çocuğun öncelikle, sakatlık tür ve yeteneklerdeki etkinliğinin bilinip belirlenmesi gerekir. Sakatlığın tümü ile ortadan kaldırılamayacağı saptanırsa, artık sorun sakatlığın birey yeteneklerindeki etkinliğinin olanaklı en alt düzeye indirilmesine yöneliktir. Sözelimi, yeni doğan bir çocuk duyma yada görme yeteneklerinden yoksun ise, öncelikle söz konusu sakatlığın tümü ile ortadan kaldırılması olanağı araştırılacaktır. Örneğin, kulakta yapılacak sakatlığı giderecek bir operasyon yada göz nakli gibi. Eğer bu mümkün olamıyorsa amaç, sakatlığın birey yeteneklerindeki etkinliğini en alt düzeye indirmek olacaktır. Protez yapılması, diğer sağlam uzuvlarının geliştirilerek sakat uzuvun işlevini sürdürebilmesinin sağlanabilmesi gibi. Bu tür çalışmaların tıbbi çerçeve içersinde kalacağı açıktır.

Sakat çocuğun ilke olarak «temel» ve «özel» eğitimlerini yapabilmek üzere bir eğitim ve öğretim kurumundan yararlanması gerekir. Ancak, bazı kez sakatlık türü ve çocuk yetenekleri üzerindeki etkinliği sakatların bir eğitim ve öğretim kurumundan yarar-

lanabilmesini olanaksız kılar. Ağır ortopedik sakatlıklarda, ileri düzeyde ussal yetersizliklerde olduğu gibi. Bu halde ise, sakat çocuğun ailesi içersinde mektup yada arasıra öğretmenlerce denetlenip yönlendirilmesi yolu ile eğitilmesine çalışmak yada aynı nitelikler gösteren sakat çocuklarla yatılı özel bir eğitim kurumundan yararlandırmak kaçınılmaz olacaktır.

Bu tür sakatlara yönelik eğitim yapan kuruluşlardan yararlanan kimselerin ağır sakatlıklara uğramış olmaları nedeniyle bir tedavi ve esenlendirme (rehabilitasyon) kurumu niteliği de göstermesi gerekir (25).

Her toplumda bu kadar ağır sakatlıklara uğramamış olmakla birlikte, ayak yada kollarından birisi olmayan, dış yapı bozuklukları olan, güç işiten, ileri derecede göz bozukluğu olan, ussal yönden ağır öğrenen küçümsenmeyecek sayıda çocuğun eğitim kurumlarından gereği ve yeterince yararlandırılmasında güçlüklerle, sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu güçlük ve sorunlar bazı kez çocukların sakatlıklarının tür ve etkinliğinden kaynak bulmaktadır. Ancak, bazı kez ise ailelerine, eğitimde görevli personele, eğitim kurumlarına yada toplumun kültür düzeyine ilişkin olarak doğabilmektedir.

Bu tür sakatların eğitilmeleri konusunda izlenebilecek iki yol bulunur.

Bunlardan birincisi; sakat çocukların, yalnızca sakat çocukların bulunduğu, sakatların «özel» ve «genel» eğitimi için açılmış bulunan öğretim kurumlarında eğitilmeleri yoludur. İkinci yol ise sakat çocukların, sakat olmayan çocukların eğitimlerinin yapıldığı öğrenim kurumlarında, sakat olmayan çocuklarla bir arada eğitim görmeleridir.

Birinci tür bir eğitimin sakat çocuk için olumsuz yönleri bulunur. Sakat çocuğa bu yönde bir eğitim verilmesi halinde, yaşadığı toplum ile ilişkisi kesilecek ve akranlarından tümü ile soyutlanacaktır. Bu sonucun sakata eğitim yolu ile yardımcı olabilmedeki amaç ile çelişeceği açıktır. Sakat çocuğun evinde ailesi yanında

(25) Sakatlığın, sakat kimsenin çalışma yeteneklerini tümü ile ortadan kaldırdığı böyle bir durumda, sakatın eğitimi ve mesleki esenlendirilmesinden söz edilebilmesi olanağı bulunamaz. Bu durumda amaç sakat kimseyi kendine yeter bir duruma getirmeye yöneliktir. Özel bakım evleri, parasal ödemeler gibi programların söz konusu olacağı bu tür sakatlar konumuz dışında kalmaktadır.

eğitimi ise, aile üyelerinin sakat çocuğun eğitimi konusunda aydınlatılmasını ve eğitilmesini gerektirecektir. Kendisine yatılı bir eğitim kurumunda özel eğitim verilmesi halinde ise, çocuk ailesinin ilgi ve yardımlarından uzak ve yoksun kalacak, ailesi ve toplum ile esasen sakatlığı nedeniyle duyarlı olan ilişkileri olumsuz yönde gelişebilecektir. Aynı tür güçlüklerin sakat çocuğun aile üyeleri içinde söz konusu olacağı gözden irak tutulmamalıdır.

Sakat çocukların eğitimlerinin sakat olmayan çocuklarla bir arada, aynı öğrenim kurumu çatısı altında sürdürülmesi günümüzde daha çok benimsenen bir yol niteliğindedir. Ancak bu tür bir eğitimin sürdürülmesinde, sakatların sağlam akranları ile aynı eğitim hizmetlerinden yararlandırılabilmesinde bazı güçlüklerle karşılaşılabilir (26).

Bu güçlükleri şöylece sıralayabiliriz :

A— Sakat çocuğun normal okullara kabul edilmesi halinde ailesinin ve öğretmenlerinin bu konuda yeterli bilgiye sahip kılması ve birbirleri ile sürekli ilişki ve işbirliği içersinde bulunması gerekir (27). Oysaki bu ilişki ve işbirliği normal okullarda çoğu kez gerçekleştirilemez. Özellikle sakatların orta öğrenimlerinde öğretmenler çoğalır, sakatlardan sorumlu tutulmaları güçleşir. Doktor ve aileler sakat çocukların sorunlarını anlatacak kimseler bulabilmede güçlük çeker. Ayrıca ilk öğrenimi izleyen eğitim evrelerinde binalar büyür, okullar çoğalır. Sakat çocuk sınıfını bulmada hizmetlerden yararlanabilmede büyük güçlük çeker.

B— Sakat çocuklar, normal çocukların devam ettikleri okullarda merdivenlerden inip-çıkma, tuvalete gitme, sıralarda oturma, ders araçlarını kullanma vb. özel güçlüklerle katlanmak zorundadırlar. Bu okullar, çeşitli sakatlıklara uğramış çocuklara gö-

(26) Burada söz konusu olan kör ve sağır çocuklar dışında, fiziksel sakatlıklara uğramış olan çocuklardır. Düşünsel yada ussal bir sakatlığı bulunan çocukların normal çocuklarla birarada eğitim ve öğrenimden geçirilmeleri esasen söz konusu olamaz.

(27) Öğretmen, aile ve sakat çocuk arasında bilinçli sıkı ve sürekli bir ilişkinin kurulamaması, eğitimden umulan yararları ortadan kaldıracak, bazı sınıcalara kaynak olabilir. Sözgelimi; sakat çocuğun eğitiminde, başarısızlığı ile sakatlığı arasındaki ilişkinin çoğu kez ailesi tarafından kurulduğu bu konuda yapılan bilimsel araştırmalarla kanıtlanmaktadır. Bkz. MANCIAUX, *Handikaplı (Sakat) Çocukların Eğitimlerinin Organizasyonu*, teksir, öğrenci sağlığının geliştirilmesi semineri 11—12 Mart 1974, s. 3.

re özel olarak düzenlenmemiş olduğu için, bu tür güçlüklerle karşılaşılması doğal olmaktadır.

C— Sakat çocuklar ile sağlam çocuklar arasında olumlu ilişkiler kurulması ve dayanışma sağlanabilmesi kolaylıkla gerçekleştirilemez. Örneğin, sakat çocukların kullandıkları bazı araçlar arkadaşları tarafından alay konusu edilip, onları kırar, üzebilir. Sakat çocuklar bazı derslerde (beden eğitimi, müzik, resim, el işi vb. gibi) kendi güçsüzlük ve yeteneksizliklerini, sağlam akranları ile karşılaştırarak olumsuz duygulara saplanabilirler. Ancak son yıllarda bu konuda yapılmış bazı araştırmalar bu tür kuşkuları ortadan kaldıracak sonuçlara ulaşmaktadır. Örneğin, İngiltere’de yapılmış bir araştırmada, bazı okullarda ağır sakatlıklara uğramış çocuklar ile normal çocukların aynı eğitim kurumunda bulundurulmaları denemesine girişilmiştir. Alınan sonuçlar ise umulanın tersine çok olumlu olmuştur. Sağlam çocuklar, sakat arkadaşlarına yardımcı olmuşlar, aralarında sıkı bir dayanışma gerçekleştirmişlerdir. Futbol oynamayı bile sağlam arkadaşlarından öğrenen sakat çocuklar topluma güçlük çekmeksizin alışabilmişlerdir. Eğer sınıf, çocuğun geleceğini hazırlar ve aralarında sakata kırmadan yer verebilirlerse bu yol en iyi çözüm olarak kabul edilebilir (28). Sakat ve sağlam öğrencilerin bir arada bulunmalarından umulabilecek bir başka yarar ise, sağlam çocukların geleceğin yetişkin kuşaklarını oluşturduğu zaman yıllar önce belki aynı sırada oturup, arkadaşlık ettiği, aralarında bir sevgi ve dayanışmanın olduğu sakatlara karşı böyle bir tecrübesi olmayan insanlara oranla daha bilinçli, gerçekçi ve uygar bir çizgide olabilmesidir. Kendimizin yada çevremizde bulunanların kaç sakat tanıdığı yada arkadaşı olduğu konusunda sorulabilecek bir soruya verilecek cevabın büyük bir olasılıkla olumsuz olacağı unutulmamalıdır. Ancak hemen eklememiş gerekir ki, bu tür olumlu bir sonuca ulaşılabilmesi büyük ölçüde toplumun, ailelerin eğitim ve kültür düzeyinin yüksek olmasına bağlı kalacaktır.

D— Sakatların «Temel» eğitimlerine «Özel» eğitimlerinin eklendiği için, sakat ve sağlam çocukların eğitim ve öğrenim süreleri ile kapsamları farklılıklar gösterir. Sakat ve sağlam çocukların eğitimlerinin bir arada sürdürülmesinin ilk öğretim ev-

(28) MANCIAUX, s. 3.

resinde daha kolay olduğu düşünülebilir. Sakat çocukları eğiten özel eğitim kurumlarının ülkenin küçük yerleşim yerlerine dek uzanan bir yaygınlıkta olması çok güçtür. Oysaki ilk okullar ülkenin her yöresinde bulunur. Çoğu kez sınıflarda tek öğretmen olması, sakat-aile-öğrenci-öğretmen ilişkilerinin kurulabilmesini ve olumlu yönde geliştirilmesine yardımcı olur. Bu okulların küçük (köylerde tek katlı) ve basit olması, bu alandaki sorunları azaltabilecektir.

Eğitim kurumlarında öğrenim görmesini tümü ile engelleme-yecek düzeyde bir sakatlığa uğramış çocukların, normal okul ortamına sokulmasında yarar görülmekle beraber, yukarıda kısaca belirlenen nedenlerle bu yola gidilememektedir. Bu güçlüklerin ortadan kaldırılamaması halinde sakat ve sağlam çocukların «ortak» eğitimlerinden olumlu bir sonuç ummak doğru değildir (29).

Bu halde ise, sakat çocukların eğitilebilmeleri için özel eğitim ve öğrenim kuruluşlarının kurulmaları kaçınılmaz olmaktadır.

Kör ve sağır-dilsiz çocukların eğitilmesinde ise, özel eğitim kurumlarına gerek vardır. Bunun nedeni bu tür sakatlıklara uğramış çocukların, sağlam çocuklarla bir arada eğitilmesine sakatlığın kendine özgü niteliklerinin yol açacağı olanaksızlıktır. Kör yada sağır-dilsiz çocukların eğitilmelerinde, sağlam çocuklardan tümü ile farklı bir teknik ve program uygulanır. Özel okuma, anlama yöntemlerinin kullanılması uzun bir süreye, özel olarak eğitilmiş öğretmenlere ve teknik araç ve gereçlerle donatılmış, özel olarak düzenlenmiş eğitim kurumlarına gerek gösterecektir. Ussal yönden yetersiz bulunan çocukların eğitimlerinin de sakatlığın niteliği nedeni ile özel öğrenim kurumlarında sürdürmesi gerekir. Ancak bu tür bir yola gidilirken böyle bir sakatlığa uğramış çocukların zekâ bölümleri 50-100 arasında olmalıdır (30). 0-50 zekâ bölümü içer-

(29) Nitekim fiziksel sakatlıklara uğramış çocukların zekâlarının normal olmalarına karşın, sağlam çocukların devam ettikleri okullarda daha güç okudukları, geri kaldıkları, başarısız oldukları görülür. Oysaki sakatların, yalnızca sakatlara eğitim yapan kurumlarda daha çok başarılı oldukları anlaşılmaktadır. MANCIAUX, s. 3.

(30) Zekâ Bölümü; 0—49 arasında bulunanlar ileri derecede geri zekâlılar, 50—74 arasında bulunanlar «öğretilen geri zekâlılar», 90—100 arasında bulunanlar «ağır öğrenenler» olarak nitelendirilirler. Bkz. Özel Eğitim..., s. 4.

sinde bulunan çocuklar, ileri derecede ussal yeteneksiz olarak kabul edilirler. Bunların eğitimlerinden esasen konu edebilme olanağı yoktur. Ancak, zekâ bölümü 90-100 arasında kalan «ağır öğrenenlerin» özel okul ve sınıflarda bulunması gerekmez. Bu çocuklar diğer çocuklarla bir arada, eğitim ve öğrenim hizmetlerinden yararlandırılmalıdırlar.

Birazda sakatları eğiten okulların «yatılı» ve «gündüzlü» olma nitelikleri yönünden değerlemesini yapalım.

Sakatların eğitim gördükleri öğretim kurumları, «yatılı» yada «yatılı olmayan» biçimde kurulabilir.

Yatılı öğrenim kurumlarında, sakat öğrenciler gece ve gündüzlerini okulda geçirirler. Öğrencilerin günlük eğitim programı sonunda evlerine gitmeleri ve bir sonraki gün tekrar gelmeleri söz konusu değildir.

Sakat çocuk, ağır bir sakatlığa uğramış ve aktif bir özel eğitime gereksinme duyuyorsa yada yeterli bir aile desteğinden yoksunsa (bu destek sosyal yada ekonomik nitelikte olabilir), «yatılı» nitelikte bir okula yerleştirilmesi daha uygun olacaktır. Bu tür okullar, dağınık kırsal kesime sahip olan ülkeler ile kör ve sağır dilsiz çocukların eğitiminde yararlı olabilir. Bir yönden ulaşım, akran ve arkadaşları ile bir arada bulunma ve aynı koşulları paylaşma duygusu gibi üstünlüklerine karşın, sakat çocuğu toplum ve aile yaşantısına yabancılaştırma sakıncası vardır. Özel eğitim gören sakat çocuklardan büyük bölümünün güç çözümlenen sorunlarından birisinin, ailelerinin psikolojik, ekonomik ve toplumsal nedenlerle sakat çocuklarını yatılı nitelikteki eğitim kurumlarına terkederek ilişkilerini kesme eğilimi göstermeleri olduğu gözden ırak tutulmalıdır. Böyle bir durum ise, sakat çocuklar üzerinde ilgisizlik, ihmal edilme, terkedilme, unutulma, sakatlıklarının ayıplanması gibi olumsuz duygular oluşturabilir. Bu nedenle sakatları eğiten yatılı bir okulda, tatillerde sakat çocukları ailesi yanına göndermeye, mektup yada ziyaret olanaklarının geliştirilmesine özen gösterilmelidir (31).

(31) Osman YAŞAR, «Türkiye'de Sosyal Hizmetler», II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı. Ankara 5—8 Mayıs 1962. SSB. Sos. Hiz. Gnl. Md. yay. no: 23, Ankara, 1962, s. 126.

Yatılı nitelikte bir okulun bir başka sakıncası ise, yaygın düzeyde kurulabilmesinin güç ve pahalı olmasıdır. Bu okullarda özel donanım (özel lavabolar, merdivensiz alçak binalar vb. gibi), eğitilmiş personel (öğretmen, pedagoğ, doktor), çeşitli araç ve gereçler (taşıtlar, eğitim araçları vb.) bulunması gerekir. Bu alanda karşılaşılabilecek güçlükler nedeni ile bu tür okulların her kentte yada en azından «bölgesel» nitelikte kurulması kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Yatılı olmayan öğrenim kurumlarında ise, sakat öğrencilerin günlük eğitim programı süresince okulda bulunmaları ve program tamamlanmasından sonra evlerine, ailelerinin yanına gidebilmelerine olanak tanınır. Bu tür okulların biraz önce değinilen sakıncaları yoktur. Ancak, bu halde sakatlık tür ve etkinliği karşımıza önemli bir sorun olarak çıkar. Gözleri ileri derecede bozuk yada bir el yada ayağı bulunmayan sakat bir çocuğun her gün belkide evinden bir hayli uzakta bulunan bir okula gidip gelebilmesindeki güçlük açıktır. Bu halde okulların, sakat öğrencileri okula getirip götüreren özel araçlara ihtiyacı olacaktır. Ayrıca bu okulların yalnızca sakat öğrencilerin bulunduğu bir eğitim kurumu olmaması halinde bu sakınca bir dereceye kadar giderilebilecektir. Çünkü normal eğitim yapan okullar, sakatlara özel eğitim yapan okullara oranla daha yaygın olarak bulunur. Bu nedenle okula gidip gelmedeki güçlükler önemli ölçüde azalabilir.

Yatılı olmayan öğrenim kurumları, genellikle yatılı öğrenim kurumlarına oranla daha kolay kurulmakta ve daha ucuza mal olmaktadır.

Sonradan sakat olanların eğitimleri ise, doğuştan sakat olanların eğitimlerinden bazı farklılıklar gösterir. Sözelimi, sakat birey, sakatlanmadan önce temel eğitimini tamamlamış ise, yeniden böyle bir eğitim sürecinden geçmesi söz konusu değildir.

Sonradan sakat olanların «özel» eğitimlerinin ise, doğuştan sakat olanların «özel» eğitimlerinden çok farklı bir yönü yoktur. Bazı uzun süreli, özel eğitimi gerektiren sakatlıklar dışında, sonradan sakatlananların özel eğitimleri doğuştan sakat olanların özel eğitimlerinden daha güç değildir. Bu nedenle sonradan sakat olanların, sakatlık türlerine göre oluşturulacak özel eğitim programlarından (kurslar biçiminde) yararlandırılabilmesi en uygun yoldur.

Sonradan sakat olanların özel eğitimlerini sağlamak, her şeyden önce bireyin sakatlanmadan önce yer aldığı sosyal güvenlik kuruluşunun temel görevidir. Eğer birey, sakatlanmadan önce böyle bir sistem kapsamında bulunmuyorsa, devletin çalışma hayatı ile ilgili kuruluşları bu çalışmalarını yapmak yükümlülüğündedirler. Bu tür hizmetler; özellikle küçük yaşlarda çalışanların (çocuk işçiler ve çıraklar) çok sayıda olduğu ülkelerde daha da önem kazanır.

IV— ÜLKEMİZDEKİ UYGULAMAYA BAKIŞ

Bir önceki bölümde de değinildiği üzere, ülkemizde okul çağında bulunan kör, sağır ve dilsiz, ussal yönden yetersiz ve fiziksel dış yapı sakatlıklarına (Ortopetik Sakatlıklara) uğramış çocuklar için «özel» ve «temel» eğitim veren okullar vardır. Bu okulların tümü Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır ve yapıları, işlevleri yönünden sakat olmayan çocuklara eğitim hizmeti veren okullardan ayrı nitelikler taşır. Bu nedenle bu okullarda yalnızca aynı tür sakatlıklara uğrayan çocuklar bir arada eğitim görmektedirler.

Bu okullar ve sürdürdükleri eğitim konusunda biraz daha ayrıntılı bilgiler verelim.

A. Sağır Okulları : Bu okullarda duyma ve konuşma yeteneğinden yoksun sağır ve dilsiz çocuklara yönelik eğitim ve öğrenim çalışmaları sürdürülür (32). Aynı zamanda öğrencileri iş ve sanata yönlendirmekte amaçları içersinde bulunur. Sağır okullarının ilk ve orta bölümleri vardır. İlk bölümlerinde öğretim süresi, iki yıl hazırlık sınıfı olmak üzere toplam sekiz yıldır. Orta bölümleri ise üç yıldır. Eğitim süresinin, sakat olmayan çocukların almış olduğu eğitime göre daha uzun oluşu, «temel» eğitimin yanı sıra sakat çocuklara yönelik «özel» eğitim zorunluluğunun yol açtığı doğal bir sonuçtur. Sağır okullarına; aileleri fakir, dar gelirli ol-

(32) Burada konu edilen sağır okulları, gerçekte sağır ve dilsizleri eğitir. Şöyle ki; doğuştan sağır olan bir kişi doğal olarak konuşma yeteneklerine de sahip değildir. Bu nedenle doğuştan sağır olan aynı zamanda sağır ve dilsiz görünümündedirler. Her iki kavram sonradan sağır olan ve ancak konuşabilen bireyler için başlıklar gösterir. Ülkemizdeki sağır okullarında öğrenim görenler, gerçekte doğuştan sağır ve bu nedenle de dilsiz olanlardır. Bu satırlarda kullanacağımız «sağır» sözcüğü de bu anlamı ile değerlendirilmelidir.

dukları ilçe yada il idari kurulunca saptananlar parasız yatılı olarak alınmaktadır. İlçe yada il idare kurullarınca haklarında yapılan incelemelerde durumları nedeniyle yıllık bakım giderlerine katılmaları gereken ve haklarında idare kurulunca bu yolda karar verilen ailelerin çocukları, katılma payını ödemek koşulu ile yatılı olarak alınır (33).

Sağırılar okullarına, durumları uygun olan aile çocukları ücretli yatılı olarak kabul edilmekte, okul çevresindeki çocuklarla, velileri tarafından getirilip götürülebilen çocuklar ise, okula gündüzlü öğrenci olarak alınmaktadır (34). Sağırılar okullarına kayıt edilen çocuklar için bir yaş sınırı da getirilmiştir. Bu sınır 7-12 yaşlar arasındadır.

Yönetici ve öğretmenlerin bu kurumlarda bulunan çocukları daha ayrıntılı ve yakından tanımalarını ve bu çocukların gereksinim ve niteliklerine cevap verecek biçimde davranmalarını, bu kurumda bulunan çocukların kendi kendilerini zayıf ve güçlü yönleriyle tanımalarına yardımcı olarak okulda ve gelecekteki yaşantılarındaki uyumlarının olumlu olmasını ve bağımsız hareket edebilen, iyi karar verebilen bireyler haline gelebilmelerini sağlamak amacıyla her sağırılar okulunda ayrıca bir rehberlik hizmeti sağlanır (35).

Sağırılar okullarının dışarıdan bitirilmeside mümkündür. Sağırılar okullarını dışarıdan bitirmek, okur-yazarlık belgesi almak isteyenlerin sınavları, ilk öğretim müfettişi yada ilköğretim müdürünün başkanlığında iki sağırılar okulu öğretmeninden oluşacak bir sınav komisyonunca yapılır (36). Bu yol, sağır ve dilsiz çocukların ailelerinin önemli ölçüde yardımı ve çabası halinde söz konusu olabilir. Aile üyelerinden biri yada birkaçının, çocuğun «temel» ve «özel» eğitimi konusunda öğretmenin işlevini üstlenmesi gerekir. Bu halde ise, ailelerin sürekli ve yoğun biçimde bu konuda eğitilip aydınlatılması, ziyaret ve mektuplar yolu ile denetimi ve yönlendirilmesinin gerekeceği açıktır. Ayrıca bu alanda bu okulların yardım ve katkıları olmaksızın, bazı özel eğitim araç

(33) Sağırılar Okulu Yönetmeliği (Resmi Gazete, T. 4 Haziran 1968, S. 12915) m. 6, f.a.b.

(34) Sağırılar Okulu Yönetmeliği, m. 6, f.c.ç.

(35) Sağırılar Okulu Yönetmeliği, m. 29.

(36) Sağırılar Okulu Yönetmeliği, m. 75.

ve gereçlerinin aile olanaklarınca sağlanabilmesi güç ve pahalı bir sorun niteliği gösterir. Bu nedenle de, bu olanağın bu alanda görevli kuruluşların yardımı ve katkısı koşulu ile gerçek anlamda uygulanabileceği ve başarılı sonuçlar alınabileceği unutulmamalıdır.

Sağır- lar okullarını bitirenler ilkokul mezunu sayılırlar. Sağır- lar okulunu başarı ile bitirip ileri öğrenimi izleyebilecek yetenekte olduğu, öğretmenler kurulu kararı ile belirlenen öğrenciler, bu okulların ortaokul bölümüne sınavla yatılı yada gündüzlü olarak alınırlar (37). Orta bölümü mevcut olmayan sağır- lar okullarını bitirenlerin, orta öğretimden geçebilmek için, bu bölümlerin açılmasını beklemekten yada orta öğretim yapan sağır- lar okullarının bulunduğu illere göçmekten başka izleyebilecekleri başka bir yol yoktur. Bunun ise sakat bir çocuk ve ailesi için ne kadar güç ve bir önceki başlık altında değinildiği gibi sakıncalı bir durum olacaktır.

Sağır- lar okullarının orta bölümlerinde eğitim süresi 3 yıldır. Bu bölümlerde, ilk öğrenimleri süresince «özel» ve «temel» eğitimden geçmiş sağır ve dilsiz öğrencilere normal ortaokul «temel» eğitimi verilir. Bu nedenle bu bölümlerden mezun olanlara verilen diploma, Devlet Ortaokul diplomalarının sağladığı tüm hakları sağlar.

Ülkemizde, sağır- lar okullarının biraz sonra ele alacağımız kör- ler okullarından daha yaygın ve çok sayıda olduğu söylenebilir. Ülkemizde halen; İstanbul'da 2, Adana, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İzmir, Konya, Samsun, Sivas, Kastamonu, Malatya, Bursa, Çanakkale ve Kayseri'de 1'er olmak üzere toplam 16 tane sağır- lar okulu bulunmaktadır. Bu okulların ilk bölümlerinde 2802, Orta bölümlerinde ise 371 öğrenci vardır. (38). Ancak, ülkemizde sağır ve dilsiz sayıları körlere oranla daha yüksektir. Konuya bu açıdan bakılırsa eğitim ve öğrenimden geçebilme olanağı bulan sağır ve dilsizlerin sanıldığı kadar çok olmadığı anlaşılacaktır. Ülkemizde okul çağındaki sağır ve dilsiz çocukların %4'ü ilk, %3'ü ise orta öğrenim görebilmektedir. Sağır ve dilsizlerin en son

(37) Sağır- lar Okulu Yönetmeliği m. 80, 81.

(38) Sayısal veriler, 1975—76 öğretim yılı itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığından alınmıştır.

sayıldığı Genel Nüfus Sayımı 1965 yılı olmuştur ve bu oranlar 1965 yılına ilişkindir. O tarihten bu yana okul sayılarındaki çoğalmanın, sağır ve dilsiz sayılarındaki çoğalma ile birarada değerlendirilmesinin gerekeceği açıktır.

B. Körler Okulları : Körler okulları, görme yeteneğinden yoksun «kör» çocukların durumlarına uygun «temel» ve «özel» eğitim yapar. Bu okullarda da sağır okullarında olduğu gibi ilk ve orta bölümler vardır. Öğrenim süresi; ilk bölümlerde 6, orta bölümlerde 3 yıl olmaktadır. Görme yeteneğinden yoksun çocukların eğitim ve öğretiminde kullanılan kabartma yazıların okunuş ve yazılışındaki güçlük ve yavaşlık nedeni ile ilk okul eğitimi süresi 1 yıl uzatılmıştır. Orta okul eğitiminde ise normal ortaokul programı uygulanmakla beraber, ek özel programlar da yer verilmektedir. Körler okullarında hem gündüzlü, hem yatılı öğrenciler bulunabilir. Sağır okullarında olduğu üzere, bu okullarda da kız-erkek öğrenci ayrımı yapılmamaktadır.

Sahip oldukları görme gücü dolayısıyla kör gurubuna girmeyip, bu nedenle normal okullara gitmelerinde de sakınca bulunacak kadar az gören yada sürekli bir göz rahatsızlığı bulunan öğrenciler için ilkokul bölümünde birisi birinci dönem, diğeri de ikinci dönem öğrencileri için iki göz koruma sınıfı bulunur.

Bu sınıflarda bulunup da tümü ile görme yeteneğini kaybedenler körler okulu sınıflarına aktarılırlar. Körler sınıfında bulunup da tedavi ve ameliyat sonunda bir derece görme gücü kazanan öğrencilerin, adına «göz koruma sınıfı» denilen bu sınıflara alınmaları gerekir. Ortaokul bölümü için de göz koruma sınıflarının açılması uygundur. Öğrencilerin sayılarına göre bu sınıfların birinci, ikinci, üçüncü sınıflarda bulunanlarının aynı dersliklerde toplanarak bir sınıf oluşturulması ayrıca bir yönetmelik gereğidir (39).

Körler okullarının ilk bölümlerinde yatılı öğrencilerin yanısıra gündüzlü öğrencilerde yer almasına karşın, orta bölümlerinde gündüzlü öğrenci sayısı çok düşük düzeydedir (40). Bu durum ise,

(39) Özel Eğitim..., s. 20.

(40) Örneğin 1973—1974 yıllarında, ülkemizde bulunan 4 körler okulunun ilk bölümlerinde 338 yatılı öğrenci olmasına karşın, 2 gündüzlü öğrenci bulunmaktaydı. Orta bölümlerde ise hiç gündüzlü öğrenci yer almamaktaydı.

bir önceki başlık altında değinilen bazı sakıncaları oluşturmaktadır (41).

Ülkemizde körler okullarının ve hizmet verdiği sakat çocukların sayıları ciddi olarak eleştirilebilir.

Ülkemizde halen; Ankara'da 2, Gaziantep, İstanbul ve İzmir'de 1'er olmak üzere toplam 5 adet körler okulu bulunmaktadır. Bu okulların ilk bölümlerinde 368, orta bölümlerinde ise 203 öğrenci eğitim görmektedir (42). Ayrıca bu okullarda eğitim görmek için sıra bekleyenlerin sayısı ise, eğitim görenlerin sayılarına yakındır (43). Genel nüfus sayımlarında yaş gruplarına göre bir değerlendirme yaptığımız zaman ülkemizde bulunan kör çocukların %5-10 arasında kalan oranının, temel ve özel eğitim olanaklarından yararlandıkları görülür (44). Bu oran, orta öğretim ile ilgili verilerde daha da küçülmekte ve ülkemizde körler okullarının sayıca ve kapsamca çok yetersiz bir düzeyde olduğu görülmektedir. Körlük, ülkemizde ikinci yüksek orandaki sakatlık türüdür. 1955 yılında, ülkemizde sayılabilen sakatların % 32'sinin, 1965'de ise % 30'unun körlerce oluştuğunu düşünürsek, konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır (45).

C. Özel Alt Sınıflı Okullar : Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezlerince (46), zekâ bölümleri 50-74 arasında bulunan ussal yönden yetersiz (geri zekâlı) çocuklar için, okullarda özel sınıflar açılmaktadır. Bu sınıflar normal çocukların

(41) Bkz. çalışma, s. 431,432.

(42) Bu sayılar 1975—1976 öğretim yılına aittir.

(43) *Özel Eğitim...*, s. 21.

(44) ALTAN, s. 56.

(45) ALTAN, s. 56,57.

(46) Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, okul öncesinden Üniversiteye kadar her kademedeki okullarda başarısızlığa uğrayan öğrencilerin durumlarını inceleyerek, başarısızlık nedenlerini saptar, bu nedenlere göre düzeltici önlemler almaya çalışır. Bu amaçla aile, okul ve diğer ilgili kurumların personeli ile sıkı işbirliği yapar. İlkokul çağındaki özel eğitim zorunluluğunda bulunan çocukların bedensel, ruhsal, düşünsel, duygusal, sosyal, dil, işitme ve görme arızaları yönünden gerekli işlemleri yapmakla görevlidir. Zekâ bölümleri 50—74 arasında bulunan «eğitilebilir geri zekâlı» çocuklara ilkokullarda gündüzlü özel sınıflar açmak için Milli Eğitim Müdürlüğüne öneride bulunur. Bunların öğretmenlerinin seçiminde ve hizmet içinde yetiştirilmelerinde üzerine düşen işleri görür. Okullarda rehberlik servislerinin kurulmasına önayak olmak, uğraşı konuları ile ilgili yayınlarda bulunmak da görevleri içersindedir.

okudukları ilkokullarda bulunur. Ancak, ussal yönden yeterli nitelikler gösteren çocuklarla bir arada «ortak» bir eğitim söz konusu değildir.

Ülkemizde bulunan özel alt sınıflar ile öğrenci sayılarına baktığımız zaman bunların, diğer tür sakatlara eğitim ve öğretim yapan okullardan daha yüksek düzeyde olduğunu görürüz. Ülkemizde halen 427 adet özel alt sınıf bulunmaktadır. Bu sınıflarda ise toplam 8741 öğrenci eğitim görmektedirler (47). Uluslararası bir ölçüte göre ussal yönden yetersiz kimseler, toplam nüfusun % 3'ünü meydana getirirler (48). Bu noktadan konuya yaklaşırsak, ülkemizde hayli yüksek sayılarla olması gereken ussal yönden yetersiz okul çağındaki çocukların pek azının eğitim olanağı bulunduğu görülür.

D. Ortopedik Özürlü Çocuklar Okulu : Belirtileri gözle görülen fiziksel dış yapı sakatlıklarına (ortopedik) uğramış çocuklara eğitim veren tek öğretim kurumu, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı «Ortopedik Özürlü Çocuklar Okulu»dur. Okul, 1974-75 öğrenim yılında Ankara'da 50 öğrenci ile hizmete girmiştir ve yalnızca ilk öğrenim eğitimi yapmaktadır.

Ülkemizdeki tek ortopedik özürlü çocuklar okulu'nda halen 115'i birinci kademedede, 24'ü II kademedede eğitim gören toplam 139 öğrenci bulunmaktadır (49). Ülkemizde, sakatların en yüksek oranda olduğu sakatlık türü topallıktır. Topallar, 1955 yılında ülkemizde sayılabilen sakatların % 34'ünü, 1965 yılında ise % 38'ini oluşturmaktaydı. Bunlara çolak, kambur ve kötürümler gibi ortopedik olarak nitelenen sakatlık türleri de eklenirse, ülkemizde fiziksel dış yapı sakatlıklarına uğramış olanların sayılarının yüksekliği açıkça görülür (50). Buna karşın, ülkemizde bu tür sakatları eğiten 139 öğrenci kapasiteli tek bir okulun bulunuşu bu alandaki eksikliğin ne kadar çok olduğunun tartışmasız tek kanıtıdır. Burada ayrıca üzerinde durulması gereken bir nokta ile karşılaşıyoruz.

Ağır bir ortopedik sakatlanmaya uğramamış çok sayıda okul çağındaki çocuğun sakat olmayan çocukları eğiten normal okullar-

(47) Sayılar 1976—1977 öğretim yılına ilişkindir.

(48) Özel Eğitim..., s. 25.

(49) 1976—1977 öğretim yılı itibariyle.

(50) ALTAN, s. 58.

da, eğitimlerini sürdürdükleri bir gerçektir. Bu, bir önceki başlık altında değindiğimiz ilkelerin ve karşılaşılan güçlüklerin giderilebilmesi koşulu ile uygun olan yoldur (51). Ancak, bu tür normal eğitim kurumlarından yararlanabilme olanağı, ağır ortopedik sakatlığı nedeni ile bulamayan yada bu alanda karşılaşılan sakıncaların okuldan uzaklaştırıldığı sakat öğrenci sayısının ülkemizde azımsanamayacak düzeyde olduğu kanısındayız. Bu tür sakatlar için yalnızca Başkent’de hizmet gören bir tek okulun bulunması, bu alanda en yakın zamanda giderilmesi zorunlu bir eksiklik olarak karşımıza çıkar.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan normal çocukların okudukları ilkokullarda; körler, sağır ve ussal yönden yetersiz ve çok yetenekli çocuklar için «özel sınıflar» açılmaktadır. Ülkemizde bu tür pek çok özel sınıf bulunur, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin önerisi üzerine açılır. Bu amaçla kurulan sınıflar 15-20 kişiliktir. Ancak bu yöndeki uygulamanın da ülkemizde gereği ve yeterince yaygınlaşmadığını söylemek üzücü bir gerçektir. Oysaki özellikle bu tür özel sınıfların ülke çapında yaygınlaşp, çoğaltılabilmesi bu alanda zaman yitirmeksizin alınması gereken önlemlerin başında gelir.

V— SONUÇ

Sakatlığın oluşturduğu engele ayrıca, eğitimden yoksun olmak gibi bir engel de eklenirse sakat kimsenin sorunlarının daha da güçleşeceği açıktır.

Ülkemizde, günümüze dek yapılmış Genel Nüfus Sayımlarının hiç birinde, sakatların eğitim düzeyleri yönünden bir değerlemeye gidilmemiştir. Bu nedenle ülkemizde sakatların eğitim düzeylerine göre dağılımı ile ilgili sağlıklı ve ayrıntılı herhangi bir kaynağın olmadığı düşünülebilir. Ancak, yeterliliği tartışılabilir olsa bile elimizdeki resmi veriler, bu konudaki araştırma ve çalışmalar, ülkemizde sakatların eğitimleri alanındaki yetersizliği açıkça ortaya koymaktadır.

Sakatların eğitim sorunlarının çözümlenebilmesinin sakatlıkların öncelikle erken yaşlarda ortaya çıkarılmasına (teşhisine) ve

(51) Bkz. Bu çalışma, s. 426—432.

giderilmesi yada etkilerinin azaltılmasına yönelik tıbbi tedavi ve esenlendirme çabalarına önemli ölçüde bağlıdır. Diğer yünden ise, sakatların eğitimleri konusunda görevli kuruluşların zaman yitirmeksizin ülke gereksinmelerine uygun, yaygın ve etkin bir uygulamayı gerçekleştirecek çalışmalar yapması, önlemleri alması, yasal ve teknik düzenlemelere yönelmesinin ülkemiz yönünden kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu düşüncesindeyiz.

Ülkemizde, sakat çocukların eğitimine ilişkin olarak sürdürülen çalışmaların aksayan yönleri şöylece özetlenebilir.

i) Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı, sakatların temel eğitim ve öğrenimleri konusunda yasalar ile görevli kılınmış tek kamu kuruluşu niteliği göstermektedir. Onun dışında başka bir kurum yada kuruluşun bu konuda herhangi bir katkı ve işlevi yoktur. Ayrıca, herhangi bir nedenle sonradan sakatlanan çocukların temel ve özel eğitimleri sorununun da bu konu çerçevesinde ele alınması gerekir. Bu tür hizmetler, özellikle küçük yaşlarda çalışanların (çocuk işçiler, çıraklar gibi) çok sayıda bulunduğu ülkemizde daha çok önem kazanır. Bu konuda gerekli yasal düzenlemelere gidilerek diğer kamu kurum ve kuruluşların katkıları ve gönüllü kuruluşların bu yönde hizmetlere yönettirmeleri sağlanmalıdır.

ii) Sakatların temel ve özel eğitimlerini sağlayan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar, yalnızca ilk öğrenim çağında bulunan «sağır ve dilsiz», «kör», «ortopedik özürülü», «ussal yünden yetersiz» çocuklara yönelik hizmetler görebilmektedir. Bu sakatlık türleri ve sınırları dışında kalan sakat çocukların (52), eğitimleri konusunda üzerinde durmaya değer bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle sakatlara özel ve temel eğitim veren okulların sakatlık türlerine göre çoğaltılması uygun olacaktır.

iii) Ülkemizde, ilk öğrenim zorunluluğu olmasına karşın, ilköğretim çağındaki nüfusun yalnızca %84'ü ilköğretim eğitim olanaklarından yararlanabilmektedirler (53).

Genel Eğitim sisteminde süregiden bu yetersizliğin sakatların «özel» eğitimlerine de yansıtılabileceğini düşünmek kanımızca çok yanlış olmayacaktır.

(52) Örneğin; iç organ sakatlıklarına uğramış, zekâ bölümleri 50—74 arasında bulunan ussal yünden yetersiz, çift sakatlıkları olan çocuklar gibi.

(53) Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl: 1973—1977, Başbakanlık DPT. yay. no: 1972, Ankara, 1973, s. 810.

iv) Sakat çocuklara «temel» ve «özel» eğitim veren, resmi okulların ülkemizdeki dağılımı, yaygın ve elde bulunan verilere uygun değildir. Örneğin, ülkemizde en çok sakatın bulunduğu Güney Doğu Anadolu Bölgesinin hiç bir kentinde sağır, körlük, ortopedik engelli çocuklar okulu bulunmamaktadır.

v) Bu tür okullarda daha çok temel ilk öğrenim eğitimi sürdürülmekte, yalnızca bir kaçında orta öğrenim hizmetleri görülebilmektedir. Sakatların lise ve yüksek öğrenim yapabilmeleri ise, yalnızca onların bireysel girişim, olanak ve yeteneklerine bağlı kalmaktadır.

vi) Sakat çocukların özel ve temel eğitimlerinde ulaşılabilecek başarı, önemli ölçüde bu alanda bilgili, yetenekli personele ihtiyaç gösterir. Bu konuda ülkemizin bulunduğu çizgiyi de iyimser bir değerlemeye tabi tutabilmek güçtür. Özel eğitimin çeşitli dallarında çalışacak öğretmen ve uzmanların hazırlanabilmesi için «7. Milli Eğitim Şûrası» kararları arasında Gazi Eğitim Enstitüsünde «Özel Eğitim Şubesi» ile «Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü»nün kurulması ve bu konunun öncelikle ele alınması kararlaştırılmış olmasına karşın (54) bu alanda söz edilecek etkin bir uygulamaya henüz başlanılmamıştır.

vii) Ülkemizde sakat çocukların eğitim ve öğrenimini sağlayan okulların sayıları, kapasite ve olanakları sınırlıdır. Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan bir açıklamaya göre, Türkiye'de bulunan 6 milyon 873 bin 732 ilköğrenim çağındaki çocuğun %12,5'unun çeşitli yönlerden özel eğitim zorunluluğunda olduğu kabul edilmekte ve aynı açıklamada Bakanlığa bağlı okullarda toplam yalnızca 9360 öğrencinin yer aldığı belirlenmekteydi (55). Ayrıca; gerek 7. Milli Eğitim Şûrası kararlarında ve gerekse İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında özel eğitim sorununun ülkemiz için taşıdığı öneme değinilerek sayılarının çoğaltılması gereğine dikkat çekmekteydi. Ancak, bu alanda halen ulaşılan çizgi, amaçlananın gerisinde bulunmaktadır.

Önceki bölümlerde değinildiği üzere, sakat çocukların, sakatlıklarının izni ölçüsünde sakat olmayan çocuklarla bir arada eğitil-

(54) II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı; Ankara 5—8 Mayıs 1962, TC. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sos. Hiz. Gnl. yay. no: 23, Ankara, 1962, s. 129.

(55) Milliyet Gazetesi, 22 Ocak 1974, s. 7.

meleri uygundur (56). Bu yol izlenirken eğitilmiş personel açığının hızla giderilmesi, sakat çocuklara kolaylıklar sağlayacak bazı düzenlemelere gidilmesi, diğer öğrenci ve aileler ile kamuoyunu bu alanda aydınlatacak yöntemlere yönelmesi gerekir. Bu tür eğitim, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin çalışma alanı içerisinde bulunan özel sınıfların geliştirilmesi yolu ile de geliştirilebilir. Normal okullarda eğitim görebilmesini olanaksız kılacak derecede ağır sakatlıklara uğramış çocuklar, değindiğimiz sakinlerinin giderilmesi koşulu ile yatılı nitelikteki okullardan yararlandırılmalıdır (57).

Sağır dilsiz, kör, ussal yönden yetersiz çocukların eğitimlerinin sakat olmayan çocuklarla bir arada olmasının, özellikle «özel» eğitimin ağırlık kazandığı ilkökul düzeyinde yapılması güçlüğüne değinmiştik. Ancak bu tür sakatlıklara uğramış çocukların «özel» eğitimi tamamladıktan sonra, koşulların elvermesi halinde özellikle orta öğrenimlerini karma okullarda sürdürmeleri olanakları üzerinde düşünülmalıdır.

Özetle belirtmeye çalıştığımız bu önlemler, zaman yitirmeksinin bir bütün olarak ele alınarak, etkin ve yaygın bir uygulama gerçekleştirilmezse, Sakatların toplum ve çalışma yaşantısı içerisinde gereği ve yeterince korunabilmesi olanağı bulunamaz. Gelecek yıllarda sorunların çözümlenebilmesinde güçlüklerin çoğalacağı ve bu alanda çözümler getirmenin dahada güçleşeceğine kuşku duyulmamalıdır.

(56) Bu tür bir ilk okul denemesine İstanbul'da (Karacapaşa ilkökulu) geçen yıl başlanılmış olup halen başarı ile karma bir eğitim uygulamaktadır.

(57) Bu okulların bölgesel düzeyde kurulması önerilebilir. Ancak bölgesel yatılı sakat okullarının «coğrafi bölgelere» göre kurulması beklenen yararı sağlayabilmede yetersiz kalacaktır. Örneğin, ülkemizde her 5 ilde 1 tane olarak kurulması önerilebilir. Bu eğitim kurumlarında tıbbi esenlendirme çalışmalarında sürebilir. Örneğin, çocuk felci gibi uzun bir tedavi sürecinden geçirilmesi gereken bir dış yapı sakatlığına uğrayan kimsenin eğitim evresinin tamamlanamamış olması doğaldır. Bu halde ise eğitim ile tıbbi esenlendirme evreleri birbiri ile içiçe olur.